

## डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचा विवेकवादी राष्ट्रवाद

डॉ. राष्ट्रपाल गणवीर

महिला महाविद्यालय नागपूर.

'कोणतेही राष्ट्र सामाजिकदृष्ट्या एकजूट झाल्याशिवाय बलवान होऊ शकत नाही'

धर्म आणि राष्ट्र यांच्यातील सुरेख संतुलन आंबेडकरांना चांगलेच समजले. धर्माची भरभराट ही एक प्रकारे जातीय अस्मिता दृढ करते हे त्यांना माहित होते. त्यामुळे राष्ट्रीय अस्मितेचे तुकडे होणार आहेत. म्हणूनच आंबेडकरांनी धर्माला राष्ट्रीय जाणीवेशी जोडण्याचा पुरस्कार केला.

1947 मध्ये भारताला स्वातंत्र्य मिळाले असले तरी, भीमराव आंबेडकर हे त्या भारताच्या खऱ्या सुपुत्रांपैकी एक आहेत ज्यांनी स्वातंत्र्याच्या अनेक वर्षांपूर्वी मजबूत भारताचा पाया तयार करण्यास सुरुवात केली. एकीकडे संपूर्ण स्वातंत्र्य चळवळ राजकीय स्वातंत्र्याच्या मागणीकडे झुकलेली असताना, त्याच वेळी भीमराव आंबेडकरांचे ध्येय भारताला केवळ राजकीयदृष्ट्या स्वतंत्र करणेच नव्हते तर ते सामाजिक आणि आर्थिकदृष्ट्या मजबूत राष्ट्र म्हणून शतकानुशतके उभे राहण्यासारखे होते. ते अधिक शक्तिशाली आणि सक्षम बनवायचे होते. हे ध्येय घेऊन भीमराव आंबेडकरांनी आपला संपूर्ण जीवन प्रवास ठरवला.

भीमराव आंबेडकर हे भारतीय समाजातील अशा बौद्धिक नेत्यांपैकी एक आहेत ज्यांना स्वातंत्र्यलढ्यातच हे समजले होते की सशक्त राष्ट्र निर्माण करण्यासाठी जातिवाद, हुकूमशाही आणि जातीयवादापासून मुक्तता आवश्यक आहे. सामाजिक-आर्थिक विषमतेचे विषारी स्वरूप भारतीय समाजाला अशा प्रकारे ग्रासले आहे की, भारत राजकीयदृष्ट्या स्वतंत्र झाला तरी जातिवाद, हुकूमशाही, जातीयवाद यांची दीमक त्याला दुस-या फाळणीच्या दिशेने ढकलून देईल.

खरे तर डॉ. आंबेडकरांचा राष्ट्रवाद भौगोलिक सीमापेक्षा समानतेवर आधारित आहे. वर्तमानातील उपलब्धींवर लक्ष केंद्रित करण्याऐवजी भविष्याची भीती दूर करण्यासाठी कठोर परिश्रम घेणारे ते नेते होते. भारतीय समाजात खोलवर रुजलेला असंतोष त्यांना चांगलाच समजला होता. त्यामुळेच राष्ट्र टिकवण्यासाठी त्यांनी तो असंतोष दूर करण्यासाठी आवाज उठवला. त्यासाठी एकीकडे ते त्यांच्या काळातील सुप्रसिद्ध लोकप्रिय नेते गांधींना भिडतात, तर दुसरीकडे स्वातंत्र्यानंतरच्या संविधान सभेच्या सभेला संबोधित करताना ते स्वतःला अस्पृश्यांचे नेते म्हणून अभिमानाने घोषित करतात.

### सकारात्मक आणि सर्वसमावेशक राजकारण :

डॉ. आंबेडकरांचे राजकारण हे फूट पाडा आणि राज्य करा हे राजकारण नव्हते, तर ते सकारात्मक आणि सर्वसमावेशक राजकारणाचे नेते होते, हेही येथे समजून घ्यावे लागेल. कोणत्याही प्रकारचा असंतोष जास्त काळ दाबून ठेवता येत नाही हे आंबेडकरांना चांगलेच समजले होते. हेच कारण आहे की आंबेडकर जेव्हा संविधान सभेत सामील होतात तेव्हा त्यांचे सर्व लक्ष आजही चालू असलेली अन्यायकारक समाजव्यवस्था बदलण्यावर असते.

डॉ. आंबेडकरांनी सशक्त राष्ट्र निर्माण करण्यासाठी समाजवाद आवश्यक मानला. आंबेडकरांचा समाजवाद हा केवळ आर्थिक समाजवाद नव्हता, तो केवळ आर्थिक समतेबद्दल बोलत नव्हता, तर तो सांस्कृतिक

समतेबदलही बोलत होता. शेकडो वर्षांपासून, आंबेडकर भारतीय समाजात, सांस्कृतिकदृष्ट्या समाजात असमतोल निर्माण करणाऱ्या असमानता आणि भेदभाव संपवण्याविषयी बोलतात.

ते एके ठिकाणी असेही म्हणतात की जर स्वातंत्र्य हा आदर्श असेल, जर स्वातंत्र्य म्हणजे एका व्यक्तीचे दुसऱ्यावर असलेले वर्चस्व संपुष्टात आले तर निःसंशयपणे केवळ आर्थिक सुधारणांवर भर देता येणार नाही. कोणत्याही काळातील किंवा समाजातील सत्ता आणि वर्चस्वाचा स्रोत जर सामाजिक आणि धार्मिक असेल तर सामाजिक सुधारणा आणि धार्मिक सुधारणा स्वीकारल्या पाहिजेत.

### धर्माने राष्ट्राचे विभाजन केले :

धर्माला समाज आणि जीवनापासून वेगळे करता येत नाही हे आंबेडकरांना माहीत होते. दुसरीकडे, धर्माने राष्ट्राचे विभाजन कसे केले, हेही आंबेडकरांनी पाहिले होते. अशा स्थितीत आंबेडकर समतोल साधण्याचा नवा मार्ग शोधतात. तो धर्माचा वापर देश आणि समाजात फूट पाडण्यासाठी करत नाही तर एक मजबूत राष्ट्र बनवण्यासाठी करतो. धर्म ही मानवी समाजाची एकता मजबूत करणारी शक्ती असली पाहिजे, असेही ते म्हणतात. बहुसंख्याकांच्या इच्छेनुसार अल्पसंख्याकांवर राज्य करणे हा बहुसंख्यांचा दैवी अधिकार नाही. या क्रमाने, धार्मिक राष्ट्रवादाऐवजी, तो राष्ट्रवादी धार्मिकतेवर भर देतो.

धर्म आणि राष्ट्र यांच्यातील सुरेख संतुलन आंबेडकरांना चांगलेच ठाऊक होते. धर्माची भरभराट ही एक प्रकारे जातीय अस्मिता दृढ करते हे त्यांना माहीत होते. त्यामुळे राष्ट्रीय अस्मितेचे तुकडे होणार आहेत. म्हणूनच आंबेडकरांनी धर्माला राष्ट्रीय जाणीवेशी जोडण्याचा पुरस्कार केला. राष्ट्रवाद जातीय अस्मितेची भावना मोडून काढेल असा त्यांचा विश्वास आहे आणि खरे तर राष्ट्रवाद हे एकमेव सामाजिक साधन आहे जे सर्वांना एका व्यासपीठावर उभे करण्यात महत्त्वाची भूमिका बजावू शकते. म्हणूनच राज्यघटना तयार करताना आंबेडकर राष्ट्राच्या संदर्भात धर्म आणि स्वतःचे स्थान यांची निश्चित भूमिका स्पष्ट करतात.

### आंबेडकरांचा राष्ट्रवाद सामाजिक ऐक्याशी जोडलेला आहे :

डॉ. आंबेडकरांच्या राष्ट्रवादाची नाळ प्रत्यक्षात सामाजिक एकात्मतेच्या भावनेशी जोडलेली आहे, हेही येथे सांगणे आवश्यक आहे. डॉ. आंबेडकरांचा असा विश्वास आहे की कोणतेही राष्ट्र सामाजिकरित्या एकत्र आल्याशिवाय ते मजबूत होऊ शकत नाही. येथे हे अधिक स्पष्ट होते की आंबेडकर राष्ट्रवाद आणि सामाजिक ऐक्य हे एकमेकांना पूरक मानतात. राष्ट्रवादासाठी सामाजिक ऐक्य आवश्यक आहे आणि सामाजिक एकात्मतेसाठी राष्ट्रवादी विचार भावना ही महत्त्वाची गरज आहे. दोघेही एकमेकांशिवाय खूप कमकुवत आणि असंबद्ध आणि अस्वीकार्य आहेत. किंबहुना, डॉ. आंबेडकरांचा राष्ट्रवाद हा त्या सामाजिक-आर्थिक सांस्कृतिक विषमतेकडे जाणीवपूर्वक आणि गंभीर राष्ट्रवाद आहे जो वेळोवेळी भारतातील सामान्य जनतेच्या राष्ट्रीय चेतना आत्मसात करत होता. त्यामुळेच आपण आपली राजकीय लोकशाही ही सामाजिक लोकशाही बनवली पाहिजे, असेही डॉ. आंबेडकर म्हणाले आहेत. सामाजिक लोकशाहीचा मूळ गाभा असल्याशिवाय राजकीय लोकशाही चालू शकत नाही.

व्यक्तिपूजेच्या भावनेच्या पलीकडे असलेल्या गुणांची उपासना लोकांनी करावी अशी आंबेडकरांची अपेक्षा होती. त्यांनी वीराच्या निर्मितीपेक्षा वीरता निर्माण करणाऱ्या गुणांची पूजा करणे चांगले मानले. यामुळेच एकीकडे डॉ. आंबेडकर गांधीसमोर अडकतात आणि दुसरीकडे गांधींचा सर्वाधिक आदर करतात. डॉ.

आंबेडकरांचा राष्ट्रवाद हा व्यक्तिमत्वपूजेवर आधारित राष्ट्रवाद नाही. खरे तर व्यक्तिपूजेवर आधारित राष्ट्रवाद म्हणजे राष्ट्रवाद नसून व्यक्तिवाद आणि आंबेडकरांनी हे सूक्ष्म वास्तव चांगलेच समजून घेतले.

### विचारांची भक्ती :

डॉ. आंबेडकरांचा असा विश्वास होता की माणसाची भक्ती प्रत्यक्षात बांधते, तर विचारांची भक्ती, गुणांची भक्ती आपल्याला गरज पडल्यास स्वतःसाठी नवीन नायक शोधण्याची संधी देते. यातूनच राष्ट्राला पर्याय उपलब्ध होईल, कालांतराने राष्ट्र बलवान होईल, अन्यथा ते जीर्ण होऊन जुन्या इमारतीसारखे विघटन होईल, सतत कमकुवत होईल.

राष्ट्राच्या संदर्भात सशक्त संविधानाच्या भूमिकेचे महत्त्व आंबेडकरांना चांगलेच समजले होते. भक्कम राज्यघटनाच राष्ट्राला कोणत्याही प्रकारच्या कट्टरता, गोंधळ, अराजकता, जातीयवादापासून वाचवू शकते हे त्यांना माहीत होते. सशक्त राज्यघटनाच सामाजिक आर्थिक सांस्कृतिक राजकीय समानता आणू शकते.

त्यामुळेच डॉ. आंबेडकरांना संविधान लेखन समितीचे प्रमुख बनवताना त्यांनी ही भूमिका अतिशय गांभीर्याने पार पाडली. त्यांना भारतीय लोकशाहीचे स्वरूप ठरवण्याचा पर्याय होता. आंबेडकरांनी जगातील सर्व लहान-मोठ्या देशांच्या राज्यघटनेचा सखोल अभ्यास केला आणि या अभ्यासक्रमात त्यांना समजले की प्रत्यक्षात लोकशाहीची भावना कोणत्याही पुस्तकात नसून जनतेच्या मनात आहे. लोकशाही म्हणजे नियम नाही, ती व्यवस्था नाही, तर लोकशाही म्हणजे समाजबांधवांमध्ये फिरणारा आत्मा आहे.

अशा परिस्थितीत कोणत्याही देशाला खऱ्या अर्थाने लोकशाही राहणे तेव्हाच शक्य होईल, जेव्हा त्या देशातील जनतेच्या मनात आणि परस्पर संबंधांमध्ये लोकशाहीची भावना फिरत असेल. ही मूळ गोष्ट केंद्रस्थानी ठेवून आंबेडकरांनी भारतीय राज्यघटना लिहिण्यास सुरुवात केली. दुसऱ्या शब्दांत, डॉ. आंबेडकरांनी भारतीय राज्यघटनेत लिहिलेले सर्व शब्द हे खरे तर एका बीजाच्या रूपात देशातील जनतेच्या मनात पेरलेले लोकशाहीचे बीज होते.

गतशतकापासून भारतीय लोकजीवनाला प्रभावित करणारे उत्तुंग व्यक्तिमत्व म्हणून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर ओळखले जातात. पांडित्य, निरलस, ज्ञाननिष्ठ, समष्टिनिष्ठ, चिंतनदृष्टी आणि व्यापक लोकहिताची तळमळ ही डॉ. आंबेडकरांच्या संघर्षशील व्यक्तिमत्त्वाची प्रमुख वैशिष्ट्ये होत; तसेच त्यांच्या ज्ञानगंभीर व्यक्तिमत्त्वाने भारतीय समाजव्यवस्थेचे मूल्यभान आणि प्रखर राष्ट्रनिष्ठेचे मनोज्ञ अधिष्ठानही लाभले होते; परंतु भारतीय समाजमनातील तेव्हाच्या आणि आजच्याही दुराग्रही अपसमजांमुळे डॉ. आंबेडकरांच्या व्यक्तिमत्त्वाचा "विवेकनिष्ठ राष्ट्रवाद" हा महनीय विशेष बराच काळ दुर्लक्षित राहिला आहे.

सामान्यतः एकोणिसाव्या शतकापासून "राष्ट्रवाद" या संकल्पनेचा प्रभाव जगभर जाणवू लागला आहे. राष्ट्रवाद ही केवळ एक मानसिक संकल्पना असल्याचे पाश्चात्य अभ्यासक प्रो. झिरमन यांनी म्हटले आहे. अनेक देशांमधील विचारवंतांना धर्म, शिक्षण, कला, साहित्य, संस्कृती व इतिहासाच्या पुनर्मांडणीसाठी "राष्ट्रवाद" हे प्रभावी साधन वाटत आले आहे. "राष्ट्रवाद" या संकल्पनेला देशकाल स्थितीनुसार अनेक परिमाणे आणि अर्थछटा लाभल्या आहेत. भारतीय संदर्भात बोलायचे तर राष्ट्रवादाचे तीन अंतःप्रवाह आपल्याला जाणवतात. समृद्ध भूतकाळ, श्रद्धा आणि अस्मिता यांची धर्मनिष्ठ गोळाबेरीज मांडणारा हिंदुत्वाची दिशा घेऊन निघालेला राष्ट्रवाद हा एक प्रवाह होय. देशातील विविधतेतील एकतेवर विशेष भर देणारा उदारमतवादी वळणाचा गांधी-नेहरूंचा राष्ट्रवाद

हा भारतीय राष्ट्रवादाचा दुसरा प्रवाह होय; तर जोतिराव फुले, आगरकर आणि डॉ. आंबेडकरांच्या विचारमंथनातून प्रकटलेला "विवेकनिष्ठ राष्ट्रवाद" हा भारतीय राष्ट्रवादाचा तिसरा अन् महत्त्वाचा अंतःप्रवाह मानला जातो.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांना भारतीय समाजव्यवस्थेच्या विषमतोलांची आणि गुण मर्यादांची प्रगल्भ जाण होती. भारतीय समाजजीवन, इतिहास, कला, संस्कृती, विद्याक्षेत्रे या सर्वांचे सर्वस्पर्शी आकलन त्यांना होते. त्यांच्या मते, "केवळ भौगोलिक आकार असलेला "देश" म्हणजे "राष्ट्र" नव्हे. समान भाषा, वंश, जात, श्रद्धा व अस्मिता म्हणजे "राष्ट्र" नव्हे. उलट "राष्ट्र" ही एक वस्तुनिष्ठ समूहभावना आहे... ती सद्विवेकशक्तीची भावना आहे" (लेखन आणि भाषणे, खंड 3, पृ. 308-9) वंश, भाषा, भूगोल व संस्कृती या गोष्टी निखळ राष्ट्रीयत्वाच्या प्राथमिक गरजा नव्हेतच, हे त्यांनी "पाकिस्तान" ग्रंथात अनेक तऱ्हांनी पटवून सांगितले. त्यांनी "राष्ट्र" संकल्पनेचे अनेक धर्मांध व श्रद्धांध पाश तोडून या संकल्पनेला विशुद्ध जीवनचिंतनाची विवेकनिष्ठ अर्थवत्ता बहाल केली. मानवी समूहजीवनातील एकत्वाची व आपलेपणाची भावना हाच राष्ट्रवादाचा मूलाधार आहे असे ते मानत. देशभरातील विविध जात, धर्म, भाषा, श्रद्धा यांच्या विवेचनातून प्रकटलेली एकत्वाची भावना हे राष्ट्रवादाचे केंद्रक आहे असे ते म्हणत.

डॉ. आंबेडकरांच्या राष्ट्रवादाला सर्वकष शोषणमुक्तीचा संदर्भ होता. देशातील शोषित समूह शोषणमुक्तीशिवाय राष्ट्रीय प्रवाहात समरस होणारच नाहीत, हे सत्य ते ओळखून होते. भारतीयांच्या स्वातंत्र्य चळवळीच्या मर्यादा त्यांना ज्ञात होत्या. सामाजिक व आर्थिक स्वातंत्र्य वगळता "स्वातंत्र्य" संकल्पनेत असलेला मर्यादित अर्थावकास ते ओळखून होते. त्यांना राष्ट्रवादातील धर्मसत्तेचे अधिष्ठान अमान्य होते. त्यांची राष्ट्रवादाची संकल्पना धर्मातीत, धर्मविहीन, इहवादी स्वभावाची होती. शेकडो, हजारो जातींनी विभागलेले लोक हे एक "राष्ट्र" कसे होऊ शकतील, असा धर्मनिष्ठ राष्ट्रवाद्यांना त्यांचा निर्णायक सवाल होता. भारतीय जातीसंस्थेचे उच्चाटन ही भारतीय राष्ट्रवादाची पहिली पायरी असे ते म्हणत.

डॉ. आंबेडकरांच्या राष्ट्रवादाला बुद्धिप्रामाण्यवादाचे तत्त्वगंभीर अधिष्ठान होते. प्राचीन संस्कृती, परंपरा, धर्म, वंश इत्यादींच्या भावड्या व अतिरंजीत गौरवातून असहिष्णुतेचा, अविवेकाचा जन्म होतो. अशा एकारलेल्या, असहिष्णू राष्ट्रभावनेतून राष्ट्राचे अकल्याण होते, असे त्यांचे मत होते. जुन्या संचिताची व नव्या मूल्यांचीही विवेक शक्तीच्या निकषांवर कठोर चिकित्सा झाली पाहिजे, यासाठी ते आग्रही होते. त्यांना सांस्कृतिक पुनरुज्जीवनवादी राष्ट्रमीमांसा अमान्य होती.

डॉ. आंबेडकरांच्या विवेकनिष्ठ राष्ट्रवादाला महात्मा जोतिराव फुल्यांच्या राष्ट्रचिंतनाची पार्श्वभूमी लाभली होती. जोतिरावांनी "सार्वजनिक सत्यधर्म" या ग्रंथात म्हटले आहे, "...यावरून या बळीस्थानातील एकंदर शुद्रातिशूद्रांसह भिल्लं, कोळी वगैरे लोक विद्वान होऊन विचार करण्यालायक होईतो ते सर्व सारखे एकमय लोक झाल्याशिवाय (नेशन) होऊ शकत नाही." जोतिरावांच्या या अवतरणात त्यांचा समताधिष्ठित राष्ट्रवाद स्पष्ट प्रतिबिंबित झाला आहे. "एकमय लोक" म्हणजेच खरे राष्ट्रनिर्माण अशी जोतिराव फुल्यांची धारणा होती. जोतिरावांच्या या राष्ट्रमीमांसेचे व्यापक विकसन पुढे डॉ. आंबेडकरी राष्ट्रवादात झाले. ब्रिटिश साम्राज्यवाद, स्वातंत्र्याची चळवळ, जगभरातील फॅसिस्टांची आंदोलने, मानवमुक्तीचे लढे अशा सगळ्या जळत्या वास्तवाच्या पार्श्वभूमीवर आंबेडकरांनी विवेकनिष्ठ, समाजवादी स्वाभावाच्या राष्ट्रवादाची उभारणी केली.

डॉ. आंबेडकरांनी आपल्या राष्ट्रवादाच्या मीमांसेत राष्ट्रवादाच्या अवरोधांचीही चिकित्सा केली आहे. देशभरातील विविध भाषांच्या अस्तित्वासोबतच अवघे राष्ट्र एका भाषेतून बोलले आणि व्यक्त झाले पाहिजे, असा त्यांचा आग्रह होता. भाषिक, वांशिक, धार्मिक अहंकारापासून राष्ट्र वाचविले पाहिजे, असे ते म्हणत. आपल्या देशातील व्यक्तिपूजेचे अविवेकी कर्मकांड हा भारतीय राष्ट्रवादाच्या निकोप घडणीतील एक प्रमुख अवरोध असल्याचे ते मानत. भारताच्या सांस्कृतिक इतिहासात पराक्रमाच्या व शौर्याच्या क्षणांपेक्षा तथाकथित महात्म्यांच्या व्यक्तिपूजनाचे सोहळेच अधिक आढळतात. राजकारणासह जीवनाच्या सर्वच क्षेत्रांत व्यक्तिपूजेची स्तोत्रे अधिक उंच स्वरात आळवली जाताहेत. डॉ. आंबेडकरांचा आंधळ्या व्यक्तिपूजेपेक्षा व्यक्तिचिकित्सेवर अधिक भर होता. राष्ट्रापेक्षा कुणीही महात्मा वा व्यक्ती मोठी नाही असे ते म्हणत. रानडे, गांधी आणि जीना यांच्या व्यक्तिपूजेच्या उत्कर्षपर्वात डॉ. आंबेडकरांनी त्यांची तर्ककठोर व्यक्तिचिकित्सा केली हे विशेष. राष्ट्रनिर्माणाच्या उदात्त कार्यातील एक प्रमुख अडसर ठरणाऱ्या व्यक्तिपूजेपासून भारतीयांना सावध करताना त्यांनी लिहिले होते, "व्यक्तिपूजा करताना आपल्याला अधिक सावध राहिले पाहिजे. कारण आज आपल्या देशात अशी परिस्थिती निर्माण झाली आहे की, ज्याप्रमाणे सार्वजनिक ठिकाणी जागोजागी "खिसेकापूपासून सावधान" असे फलक लावले जातात; तसेच आता "महापुरुषांपासून सावधान" असे फलक लावण्याची आवश्यकता निर्माण झाली आहे." "रानडे, गांधी आणि जीना" व्यक्तिपूजनाचे सोहळे अनेक पटींनी वाढलेल्या आजच्या काळात डॉ. आंबेडकरांचा "महापुरुषांपासून सावधान" (beware of great men) हा इशारा अधिकच अन्वर्थक व निर्वाणीचा ठरलेला दिसतो.

डॉ. आंबेडकरांचा राष्ट्रवाद हा विवेकशील, मानवतावादी, इहवादी स्वभावाचा होता. त्यांनी अध्यात्माऐवजी सामाजिक नीतीला, धर्मनिष्ठेपेक्षा विवेकनिष्ठेला, वंश, जन्म, भाषा, अस्मिता या खुज्या घटकांऐवजी उदात्त मानवनिष्ठेला महत्त्व देणारा इहवादी राष्ट्रवाद, वंशश्रेष्ठत्वाला, भाषिक अहंकारांना समूळ नकार देत समाजातील सकळांच्या कल्याणाला गती देणारा उदात्त राष्ट्रवाद मांडला. समकालीन काळातील वैचारिक, सांस्कृतिक अराजकाच्या काळात त्यांचे राष्ट्रवादी चिंतन सर्वांसाठीच मार्गदर्शक प्रेरणादायी ठरले आहे.

#### संदर्भ सूची :

- डॉ. भोळे भा.ल.-आधुनिक भारतीय राजकीय विचार, पिंपळापुणे प्रकाशन, नागपूर.
- लोटे रा.ज.- आधुनिक भारतीय राजकीय विचार, पिंपळापुणे प्रकाशन, नागपूर.
- डॉ. देशमुख अलका- आधुनिक भारतीय विचारवंत, साईनाथ प्रकाशन, नागपूर
- हाशम शेख, गवई जोगेंद्र- राजकीय सिद्धान्त व भारतीय राजकीय विचारवंत, विश्व पब्लिशर्स व डीस्ट्रीबुटर नागपूर